

Opvækst i Hjørdemål

af Henry Johansen

Artiklen beskriver livet på landet i forfatterens barndom og ungdom før og under 2. verdenskrig. Han voksede op på en mindre landejendom i Hjørdemål (nu Hjørdemålvej 136).

Jeg blev født i Hjørdemål 23. juni 1928. På min dåbsattest står, at jeg blev døbt i hjemmet 27. juli 1928 og fremstillet i kirken 31. marts 1929. Som begrundelse gav mine forældre, at jeg havde et eller andet i halsen, som i hvert fald min mor mente var livstruende. Pudsigt nok blev jeg født samme dag og i samme time på dagen som en af mine halvbrødre, der var 18 år ældre, så i mange år havde vi i Hjørdemål dobbelt fødselsdag til St. Hans. Pudsigt er det også, at vores yngste datter også er hjemmedøbt. I dag står det »dåbsfad«, der blev brugt ved de to hellige handlinger, hos hende, og der bliver passet på det som et værdifuldt klenodie.

På dåbsattesten står også, at jeg er søn af husmand Godske Christian Johansen og hustru Anne Marie Nielsen. Far var født i Rær 1875, mor på Ballerum 1886, så jeg er vokset op i et hjem med temmelig »voksne« forældre. De var begge blevet enkefolk og giftede sig i en sen alder, da jeg meldte min ankomst. Et par af mine halvbrødre var gift, da jeg kom til verden, så det betød, at jeg fik et par nevøer, der var mine jævnaldrende.

Da vi boede ret afsides, havde jeg det temmelig ensomt, men det bevirkede, at jeg udviklede en ret livlig fantasi, og jeg har faktisk aldrig kedet mig. Jeg var i drengene lidt af en drømmer, og en af drømmene var at komme bort fra landbruget, selv om mor gang på gang sagde, at selvfølgelig skulle jeg være landmand, som alle forfædrene havde været.

Selv om det ikke vrimgik med legekammerater, så var der da en enkelt, som jeg havde

en del med at gøre før skolealderen. Hans far havde penge på kistebunden og en god gård med en besætning på 12 køer + alt det løse. Drengen var enebarn og havde en hel del at skulle have sagt, så det var som regel ham og ikke forældrene, der bestemte. Således blev han skyld i, at vi kom til at gå i Hjørdemål skole seks et halvt år + et halvt år efter vores konfirmation, fordi han absolut ikke ville i skole, da vi havde nået skolealderen.

1. april 1935 mødte mor og jeg op i nævnte gård. Jeg var i stiveste puds med ABC'en og pennalhuset i det nye tornyster, som mor havde syet af et stykke sækkelærred. Jeg havde mor ved hånden, spændt på, hvad dagen ville bringe.

Ulk ham, Vulk ham!

Det ærgrede mor, at jeg ikke kom i skole i rette tid, men så begyndte hun at undervise mig efter sin egen metode. Blandt andet lærte hun mig alfabetet på sin egen specielle måde. Hun lærte mig en remse så bloddryppende, at man i dag ville korse sig, men den bed sig så godt fast, at jeg, da jeg endelig kom i 1. klasse, til lærer Rasmussens store forbavselse ikke alene kunne alfabetet, men også læse dele af ABC'en flydende. Remsen lød: Ager Bager CenDer Erik Fransen Gå Hen I Jenses Kammer Luk Mads Nielsen OP. Qærk ham, Ræk ham, STræk ham, Ulk ham, Vulk ham, Xeser ham, Ydemer ham, Z, Æ Ø, vil' han ik' leve så ka' han dø!

Men det gik helt anderledes, end jeg havde regnet med, for ikke tale om, at han ville i skole. Den vilde jagt gik gennem stuerne over borde og bænke og endte ude i laden, hvor knægten gemte sig et eller andet sted bag nogle halm-baller, og han kom ikke frem, før vore mødre tvunget af omstændighederne havde bestemt, at de hellere måtte vente med at få os i skole et stykke tid endnu.

Skolen og lærer Rasmussen

Men tiden kom jo, da vi ikke mere kunne undslå os – man skulle jo nødig have børneværnet på halsen. Efter sommerferien kom vi i 1. klasse. Vi kom til at sidde ved det nederste bord – vi var jo kun to på holdet. Om lærer Rasmussen har anbragt os efter alfabetet eller forældrenes formueforhold, ved jeg ikke, men jeg var gennem hele min skoletid altid nr. 2 på holdet og målt med den tids alen langt nede i hierarkiet.

Der var kun to klasser i Hjardemål skole. Både klasse og stuer (store) klasse. Førstnævnte bestod af fire årgange, sidste af tre. Som følge deraf var der stor aldersforskel, og det bar klasserne præg af hakkeordensmæssigt set. Der var altid én af eleverne, der tog magten og hvis ord var lov, og forbrød man sig mod det, kunne det være et helvede at gå i skole. Var man lidt anderledes end andre, havde man det heller ikke for godt.

Jeg mindes en dreng, som altid lugtede af urin. Han blev forfulgt på alle måder, for eksempel var hans cykel som regel flad, når han skulle hjem fra skole, og han fik mange tæsk ind imellem. Han græd meget, men turde ikke sige noget derhjemme, for at sladre var det værste, man kunne gøre, så var man for alvor lagt på is. Jeg havde ondt af ham og legede tit med ham, selv om stanken i hans hjem ikke var rar at inhalere. I det skjulte hjalp jeg ham med at pumpe luft i cyklen, men en skønne dag blev det opdaget, og så var det mig, der for alvor blev afstraffet.

Senere, da vi var blevet de store, sluttede han sig til den, der dominerede i klassen, og så blev han en af de værste til at forfølge mig. Ak ja, utak har til alle tider været verdens løn!

Det var før skolebussernes tid, ja, der var endda langt mellem børn, der havde en cykel, men alligevel var de flittige til at gå i skole, skønt enkelte havde det meste af en mil at gå i al slags vejr. En pige fra Harboslette forsømte aldrig og kom altid i rette tid, selv ind under jul, hvor det kunne være buldrende mørkt, når vi mødte om morgenen. Som skovens dyr havde mange af de længst bort boende elever en veksler, som de troligt fulgte til og fra skole. På den måde fór de aldrig vild, selv i den mørkeste vinter. Jeg havde også sådan en sti tværs over flere gårdes marker. Det var vist ikke velset, men den sparede mig for en lang og træls omvej.

Jeg var på det sidste hold, der gik alle årene i Hjardemål gamle skole. Den var i brug indtil 1942. Vi så på, hvordan den fine, moderne skole blev opført vinteren 1941/42. Vi var måske lidt bitre og misundelige, for vi vidste jo, at vi ikke kom til at gå her, men misundelsen forsvandt, for knap var den sidste dør monteret, før bygningen blev overtaget af Den tyske Værnemagt.

Det var meget trangt i den gamle skole. Den bestod af én længe. Lærerens lejlighed mod øst fyldte det meste af bygningen. I skolestuen var der en kæmpe stor kakkellovn, hvor der blev fyret med tørv. Lærer Rasmussen skulle tænde op i denne hver morgen i vinterhalvåret, men uanset vejret holdt fyringen op til april. Under krigen var det sparsomt med brændsel. Derfor blev vi i perioder undervist inde i lærerboligen. Der var godt nok snævert med plads, når en snes børn blev proppet ind i lærerens dagligstue, men til gengæld var det næsten lige så hyggeligt som at være hjemme hos mor og far.

Lærer Rasmussen var ugift og stille og tilbageholdende. Han gik altid i sort jakkesæt af seviot-stof, et uopslideligt materiale, der også

Hjardemaal gamle skole, hvor jeg havde min skolegang (Hjardemaalvej 119). Skolen blev bygget i 1863 og senere renoveret flere gange.

blev brugt til matrostøj. Han var meget præcis i det daglige, og man kunne sætte sit ur efter, at han hver måned gik ned til sognerådsformanden efter sin løn. Han var meget påholdende og havde derfor en betydelig kapital, og han var villig til at låne mindre bemidlede forældre penge, hvis han mente, at deres børn burde fortsætte skolegangen efter 7. årgang.

Han havde husbestyrerinde, som sled trofast i det, og en gang om året blev der holdt kaffegilde for forældrene. Under forberedelserne til et af disse kom hun til at mangle mandler til de brune kager og sendte Rasmussen til købmanden for at købe disse. Da Jørgen købmand spurgte, hvor mange han skulle have, trippede han lidt og forlangte så endelig 1 kilo. Folk grinede lidt af den upraktiske lærer, som levede i sin egen verden.

Rasmussen var på sin vis en dygtig lærer. Han kunne godt lære fra sig, og han var ikke af dem, der slog børnene i tide og utide, jeg har faktisk kun set ham slå en eneste gang. Af undervisningsmidler havde han kun de aller-nødvendigste, så han var meget øm over sa-

gerne. Som noget ganske enestående fik vi en del plancher, papstykker med dyrebilleder på begge sider, som blev hængt op og vendt to gange om året. Det var den tids undervisning i biologi. Ellers var fagene religion, historie, geografi, dansk og regning. Vi skrev med griffel på skifertavler, meget praktisk, men noget værre svineri. Vi havde skrive- og indføringshefter. Heri blev der skrevet med blæk med konge- eller elastikpenne. Der skulle god øvelse til, hvis man ville undgå at klatte alt for meget, og det var ikke alle, der nogensinde fik lært, hvordan man undgik »klatteriet«.

Katekismen, bibelhistorien, geografi- og historiebogen måtte vi selv betale. Derfor overtog jeg min ældre broders Nikolaj Nielsen historiebog, som en af hans kammerater havde fået i julegave i 1915. Derefter havde min bror købt eller på anden måde overtaget den i 1921. Stakkels lærer Rasmussen kunne aldrig hitte ud af, hvad jeg skulle have for i historie, for det var jo slet ikke den udgave, man brugte i Hjardemaal skole på det tidspunkt. Bibelhistorien var delt i gamle og nye testamente, og det gamle var trykt

med gotiske bogstaver. Det var lidt svært til at begynde med, men det varede ikke længe, inden alle de krøllede bogstaver var den naturlige ting for os børn.

Det sportslige blev der ikke gjort ret meget ud af. Vi havde en temmelig stor legeplads. På denne var opstillet en bom og et sæt ribber. Disse redskaber blev brugt om sommeren i tørvej, men de fleste gymnastiktimer gik nu med forskellige former for boldspil. Om vinteren blev skolebordene sat ud til væggene i klasseværelset, hvorefter Rasmussen prøvede at få det bedste ud af de øvelser, som loven foreskrev, skulle udføres.

Når lærer Rasmussen fik familiebesøg, havde han altid så travlt med skolen, at de hurtigt tog af sted igen. Han havde nervøse trækninger, og man sagde, at han havde »nerver«, og at han havde pådraget sig disse under sit ophold som lærer ved en skole i den danske koloni i Tandil, Argentina. På et tidspunkt fik skolekommissionen ham ved juletid sendt til Viborg til mentalundersøgelse. Jeg ved ikke, om der har været en bestemt hændelse, der har udløst denne drastiske fremgangsmåde.

Rasmussen indvilgede i at tage til Viborg, men det satte sognet på den anden ende, og mange rasede og sagde, at det lignede ingenting. Nogen havde oven i købet i nattens mulm og mørke sat en plakat op, hvorpå der stod, at skolekommissionen burde mentalundersøges. Rasmussen klarede frisag, og da resultatet forelå, gik han rundt for at sige tak til alle, der havde støttet ham. Han kom også hjemme hos os. Herefter sagde man, at lærer Rasmussen var den eneste i sognet, der havde papir på, at han var rigtig klog.

Avisdreng

En dag, mens vi læssede hø af, stod der pludselig en efter vore begreber fint udseende herre i loen. Han havde sikkert udset sig den fattigst

udseende ejendom i landsbyen og fået at vide, at der her var en dreng, som godt kunne trænge til at tjene lidt penge. Manden kom fra Berlingske Tidende og tilbød mig at komme til at optræde som BT-dreng, altså at sælge aviser og ugeblade. Der kunne tjenes den fyrstelige sum af henholdsvis 2 og 5 øre pr. blad. Jeg sagde ja, og indtil min konfirmation travede jeg på forskellige ugedage Hjardemål, Hunstrup og Kåse tynde og tilbød Berlingske Tidende, Landet, Søndags BT og Billedbladet, som på det tidspunkt var et ret nystartet produkt.

Det gav ikke den store fortjeneste, for at sælge Berlingske Tidende i de nævnte områder var næsten lige så svært som at sælge sand i Sahara. Størsteparten af Berlingernes »hoveder« blev sendt retur, hvorimod det gik nogenlunde med salget af ugebladene. Men jeg fik en masse oplevelser, og da vi hverken havde radio eller TV den gang, kom jeg, ved at læse de gratis blade, pludselig i forbindelse med den store verden. En anden indtægtskilde var salg af julehefter. I oktobers aftenmørke besøgte jeg de samme områder og tog mod bestillinger. Først i julemåneden måtte jeg så rundt og aflevere det bestilte. Det gav godt. Julen har til alle tider været en højtid, der får folk til at åbne pengepungen!

Jul og juleforberedelser

Julen var i min barndom en dejlig tid. Forventningens glæde var lige så stor som i vore dage. Advents- og julekalendere var ikke opfundet endnu, men jeg lavede min egen form for julekalender. Hver morgen skulle der tændes op i komfur og kakkelovn, og dertil brugte vi fladtør (lyngtør). 1. december stablede jeg 24 af disse tør oven på hinanden, og når den sidste var brugt, var det tid til at pynte juletræet.

I mit bladdistrikt var der en gårdmand i Kåse, der ejede en lille skov, og hvert år ved juletid var mit spørgsmål til ham, om vi kunne

købe et juletræ. Svaret var: »De ka' do et!!« Jeg så meget skuffet ud, men så tilføjede han: »Men do ka' fo jen, hvis do siel vel hent'en.« At det var et træ, der stak som bar pokker, betød ikke så meget, for det var jo toppen af julens glæde, der kom til det lille hjem, når jeg stolt bragte det til huse. Naturligvis skulle man i kirke i julen, og det var ikke bare juleaften, nej, det var hele julen, og undertiden kunne det ske, at det var fire dage i træk.

Det var hyggeligt i de små stuer juleaften, ikke fordi der var pyntet særlig meget op, men det var kulminationen på en lang og kedelig ventetid. Der var ikke mange lys på træet, pynten var sparsom, og gaverne – ja, når vi var far, mor og jeg juleaften, så var der som regel kun to pakker, for far havde det princip ikke at give noget bort. Den ene var altid flad, den anden så betydelig mere spændende ud. På pakkerne stod: Må først åbnes juleaften. Og så blev de højtideligt overrakt af mor. Den flade var til far, og den indeholdt som regel Ved Julelampens Skær eller Jul i Thy. Pakken til mig indeholdt altid et eller andet stykke legetøj, købt hos P. Krogh Andersen, der havde en legetøjsafdeling i sin købmandsforretning.

Aftenen gik med, at far læste en historie fra det nye hefte, og vi sang, det vil sige, det var så som så med det. Mor brugte samme melodi til alt, hvad hun gik og nynnede, og fars stemme var med årene blevet temmelig »sprød«, så jeg var ikke ret gammel, før jeg begyndte som forsanger i familien.

2. juledag var det fars fødselsdag, og da samledes børn, svigerbørn og børnebørn samt en anden familie. Traktementet var overdådigt. De fleste, der var til stede, havde til daglig hårdt arbejde, så der blev spist ganske gevaldigt, især mors surkål forsvandt som dug for solen. De fleste af gæsterne var kommet med toget, og fra Hunstrup station til ejendommen i Hjørdemål var der ca. 4 km at trave, så det har jo også givet god appetit.

Fra slutningen af november og det meste af december måned havde mor forberedt sig på denne dag. Det begyndte allerede med hendes fødselsdag den 29. november, og denne dag blev sandelig ikke forbigået i stilhed. Det var almindeligt, at de forskellige gårde og huse havde fremmede mindst en gang om året. Da blev alle naboer, rig som fattig, inviteret til gilde, og dette blev hos os meget passende holdt på mors fødselsdag. Her blev der heller ikke sparet på noget. Tilsyneladende var der konkurrence mellem husmødrene om, hvem der kunne frembringe det flotteste kaffebord, og på mors manglede der ikke noget. Et år talte jeg 15 forskellige slags kager og småkager.

Når man havde nydt kaffebordets overdådighed, satte mandfolkene sig til spillebordet i storstuen, efter at far havde fundet spillekortene frem. De var opbevaret bag ved et skråtstillet skilderi med teksten GUD VELSIGN VORT HJEM. Der blev spillet om penge, og en-, to- og femørerne skiftede ejermænd adskillige gange i aftenens løb, der som regel sluttede kl. ca. 2 om natten efter et solidt måltid. Kvindfolkene holdt til i den pæne stue, hvor strikkepindene knitrede, og adskillige emner blev bearbejdet.

Undertiden sad jeg sammen med far ved spillebordet med tyndslidte nerver, for tænk nu, om ejendommen skulle gå på tvangsauktion, hvis han tabte alt for mange penge. Dette er måske grunden til, at jeg ikke kan fordrage at spille den dag i dag. Til andre tider var jeg i den pæne stue sammen med konerne, og så slap jeg ikke for at synge nogle sange og salmer, jeg havde lært i skolen. Til disse gilder var degnen oftest inviteret med, præsten næsten aldrig, for Indre Mission og kortspil harmonerede jo ikke rigtig.

Grisen blev slagtet sidst i november af en omrejsende slagter, som hed Niels Bach. Det var en klejn mand, og det var faktisk utroligt, at han kunne klare det hårde arbejde, som en slagting er. Den døde grisekrop blev hængt op

på en stige, og de udtagne indvolde blev sorteret efter, hvad de skulle bruges til. Visse tarme blev fyldt med blod, hvori der var blandet mel og ister (indvoldsfedt). De blev parteret og syet i begge ender, puttet i den kogende gruekedel og kom op igen som de lækreste blodpølser. Der blev kogt så mange, at vi spiste blodpølse til langt ind i januar måned. Andre tarme blev fyldt med fars iblandet fedtegrever og sendt til røgning hos en murer i Hunstrup, der havde dette som en biindtægt. Grisens tyndtarm blev brugt til medisterpølser.

Det var mors arbejde at ordne grisen, og det gik der mange dage og nætter med. Det var ikke meget, der ikke kunne bruges af grisen, og alt, der ikke blev spist i julen, blev opbevaret i kælderen i runde og ovale saltkar. Selv grisens blære gik ikke til spilde. Den blev nemlig til alle tiders holdbare ballon til mig. Det meste af de gode kødstykker blev brugt til fødselsdagsmiddagen 2. juledag, som uden overdrivelse var højdepunktet af årets måltider. En del af måneden gik også med at gøre rent og bage, og den dag i dag forstår jeg ikke, hvordan det kunne gå til, at hun kunne kræse sådan om os i juletiden, men det må jo nok være, fordi vi resten af året levede meget spartansk.

Spartansk, ja, men kosten var sund og nærende, og at jeg ikke just har sultet i min barndom, er følgende udtalelse et bevis på: »Æ er et dæ, dæ hå drokken vo kat si mjelk?« Bemærkningen faldt engang, jeg var på Hunstrup station for at hente en pakke, og det var stationsforstanderens mand, William Møller, der til flere tilstedeværendes fryd fyrede vittigheden af. Også en ældre dame mente en del år senere, at jeg var temmelig fed, og det har pint mig en hel del gennem barndommen. At få den slags at vide giver mindreværds-komplekser, og dem har jeg bl.a. også af den grund lidt af hele livet.

Mellem jul og nytår indtraf en anden af årets store begivenheder, nemlig juletræ i forsam-

lingshuset. Det var altid spændende, hvordan vejret ville blive, men som regel artede det sig sådan, at alle involverede nåede frem. Det store juletræ strålede i al sin glans i den store sal. Det nåede fra gulv til loft, og den gang syntes jeg, at der måtte være mindst 100 lys på grenene. Når lysene var brændt ned, og vi havde lyttet til en for os små uendelig lang tale, legede vi en masse sanglege rundt om træet, mens de voksne sad i den lille sal og hyggede sig med en kop kaffe og det bedste af Hunstrup bagers julebagværk.

Der blev delt slikposer ud, og indholdet fik os børn til at spærre øjnene op. Det var godt nok noget andet end det kræmmerhus brystsukker, købmændene lagde i kurven, når vi havde handlet til daglig. Et år havde vi besøg af min nevø fra Vesløs, der næsten var min jævnaldrende. Under legene forsvandt han pludselig, og kort efter dukkede en julemand med en stor sæk op. Den rare julemand delte slikposer ud, og næsten alle var overbevist om, at det virkelig var julemanden, men ved denne lejlighed fik min tro på ham et gevaldigt knæk. Efter en lang andagt var festen slut. Vi tog hjem, glade i sindet og håbede på, at næste års juletræsfest måtte blive lige så dejlig en oplevelse.

Nytårsaften

Vi tog forskud på nytårsaftens glæder eller under allerede 1. juledag om aftenen. Hvad folk havde glemt at låse inde, blev flyttet grundigt rundt, dog gik det ikke så vildt til som på årets sidste dag. Visse hus- og gårdmænd sikrede sig mod nytårsløjerne ved at invitere de unge mennesker til fest denne aften. Jeg husker, at der var en tjenestekarl, der var en værre pralhals til daglig. Der var et par knægte, der bestemte, at der skulle laves fis med ham nytårsaften. De vidste, at hans husbond og madmor plus børn var taget på besøg i Hunstrup, så drengenes forældre inviterede ham på besøg sammen

med en del andre unge mennesker. Han kom medbringende en stor flaske spiritus og et spil kort. Snart var spillet i gang, og han blev mere og mere omtåget. De andre spurgte ham, om han ikke skulle hjem og se, om alt var i orden. Nej, det skulle han sgu ikke, og så klappede han på sin trøjelomme og sagde, at han havde låst overalt, og at her i lommen var nøglen, og der blev den.

Karlen blev mere og mere optaget af spillet, og hen ad klokken tolv lykkedes det for den ene af drengene at liste nøglen op af hans lomme. Så havde de frit spil. Det var utroligt, så mange kræfter de havde. De flyttede rundt på alting i

gården både ude og inde, selv et par heste flyttede de ind i kostalden, hvor de bandt dem i en bås ved siden af en stor stud. Efter en times tid låste de alle dørene, gik tilbage til det unge selskab, listede nøglen i karlens trøjelomme og gik i seng. Karlen må, hvis han lever, være et godt stykke oppe i firserne, og hvis en af spasmagerne ikke har sladret, aner han ikke den dag i dag, hvordan al den ravage kunne fremkomme, når han hele tiden havde haft nøglen i lommen.

Jeg tror nok, det var P. Krogh Andersen, der fik det kraftige nytårsskyts indført i det lille samfund og blandt andet på den måde fik

Ældresammenkomst i præstegården i 1940'erne. Mine forældre er markeret med et hvidt kryds. Yderst til højre står præsten Henry Martin Haaning Andersen (født 1911). Han kom til sognet i 1942, og efter befrielsen i 1945 var han en tid indkaldt til militæret – i 1947 forflyttet til Rødding-Løvel-Pederstrup.

omsætningen til at stige en smule. Det var før, man havde lovgivning på området. Det var ikke krysantembomber, han solgte, men noget i den stil. Jo større brag, des bedre.

Det var sådan dengang, og det er det vel stadig, at der er visse mennesker, man er ude efter nytårsaften uden påviselig grund. Grete og Herman var et gammelt ægtepar, der boede i et lille stråttækt hus på Asylvej. De levede et stille liv til daglig, men blev alligevel altid hjemsøgt af de unge mennesker nytårsaften. Man så dem aldrig, mens bomberne bragede på alle sider af huset, og jeg er overbevist om, at de har siddet inden for vinduerne og krøbet sammen. For dem har aftenen været et onde, man skulle have overstået.

Vores ejendom lå et stykke oppe på marken, ca. 500 meter fra landevejen. Det var ikke tit, vi fik besøg nytårsaften, men det skete. Vi kunne ikke låse vore døre, for der var ikke investeret i låsetøj. Når vi ikke var hjemme til daglig, blev der sat en kost foran døren. Jeg har ikke oplevet, at vi nogensinde har haft indbrud, men der var nu heller ikke alverden at rende med. Men nytårsaften skulle man traditionen tro sikre sig. Derfor fandt far altid reb og grebe frem. Grebene brugte han i udhusene. Grenene blev banket ned i det lerstampede logulv, og håndtaget blev presset ind under dørhåndtaget, så redskabet kom til at stå i spænd – en enkelt og effektiv låsemetode! Rebene blev brugt til de andre døre.

En nytårsaften hørte vi, mens vi spiste vilbor, puslen og et knæk ude fra laden. Far for op af stolen med sin hornske i hånden og rendte derud. Det viste sig, at det var nogle unge knægte, der var ved at bryde ind. Grebskabet var knækket, døren gav efter, far satte skulderen imod og skældte ud, mens de unge grinende pressede på udefra. Om det var fars ikke særligt pæne ordforråd, der fik dem til at opgive deres forehavende, ved jeg ikke, men efter nogle få minutter fortrak de. Næste morgen opdagede

vi, at forskelligt løssøre var forsvundet. Det meste af det fik vi samlet sammen i løbet af januar måned, andet blev aldrig fundet.

Hjemmet

En ejendom med fem køer, et par kalve, nogle få slagterisvin, to islandske heste og ca. tredive høns kunne jo ikke give alverden. Men det gamle ord om, at nød lærer nøgen kvinde at spinde, passede egentlig meget godt her. Vi fik mel i store sække – det var det billigste – og når sækken var tømt, syede mor den om til skjorter og undertøj.

Undertiden fik vi besøg af en bissekræmmer, der havde sin store bylt med uldsager på cykelstyret. Det var utroligt, hvor meget der kunne være i sådan en bylt. Når den var pakket ud, blev sagerne studeret i alle ender og kanter, inden der blev handlet efter en del prutten om prisen. Mor fik som regel et par brune bukser med lodden vrang og elastik i benene. De nåede til under knæene, så dem var der godt med varme i, og selv om hun næsten altid var dårlig, så har jeg aldrig hørt hende beklage sig over underlivsbetændelse. Det var også uldkræmmeren, der leverede fars uopslidelige, lange underbukser.

Under krigen sad mor og kartede og spandt og holdt os ved lige med lange, sorte, uldne strømper og uldtrøjer. Hun lappede og stoppede og sparede på den måde mange penge, men vi så jo også ud derefter, og jeg var mange gange flov ved at gå i skole. Mobningen var jo allerede opfundet på det tidspunkt.

Enkelte gange blev vi ekviperet i Thisted. Det var en stor oplevelse at køre med Frøstrup rutebil, der havde fast holdeplads ved Jørgen købmand. Det var spændende at køre gennem en del af Nordthys små landsbyer, og når man endelig kom til Thisted, gik turen til Engelsk beklædnings Magasin, hvor jeg fik nyt matros-tøj. Skoene blev købt hos Grube, som boede i

nærheden af skoven. En thistedtur endte som regel hos søstrene Jensen i Østergade, hvor vi fik kaffe med store basser til.

I dag kan ingen vel tænke sig et hjem uden badeværelse. Men sådan et rum kan man faktisk godt undvære. I stalden var der god plads til at forrette sin nødtørft, og i bryggerset stod der en blikspand med vand, en øse, et blikvaskefad og en sæbeskål. Vandet kom ikke ud af en hane, men var blevet trukket op af en 30 alen dyb brønd. Man øste vand op i vaskefadet, sæbede sig godt ind og skyllede grundigt efter med koldt vand, som om vinteren ikke var koldt, men isnende. Undertiden bar håndklædet præg af, at man ikke havde fået skyllet alt møget af ansigt og hænder.

Far barberede sig højst en gang om ugen, undertiden sjældnere, og det var forståeligt. Han satte en stor kande midt på bordet, hentede et spejl, som blev stillet op ad kanden, fandt barberkosten og barberkniven frem, sæbede sig ind, og så begyndte operationen. Jeg skulle være musestille, for enhver bevægelse kunne

bevirke, at han skar sig. Det gjorde han som regel, og når han var færdig, løb blodet i stride strømme ned ad kinderne på ham.

Når mor var dårlig, og det var hun faktisk altid, blev der sendt bud efter doktor Græsbøll i Nors. Han ordinerede massevis af medicin, men lige lidt hjalp det, og jeg har mistanke om, at medikamenterne mest bestod af kalktabletter, for der er for mig ingen tvivl om, at det var nerverne, det var galt med.

Når jeg havde tandpine, og det havde jeg tit, beordrede mor mig til at tage en sukkerknald med hoffmannsdråber på. Det gjorde meget ondt et sekund eller to, men så blev tanden så bedøvet, at jeg havde fred et stykke tid. Tandlægen besøgte man kun, når man skulle have hele munden ryddet. Mor havde, så langt tilbage jeg kan huske, kunstige tænder både i over- og undermunden.

Min søster Johanne forærede mig engang til min fødselsdag en tandbørste og en tube tandpasta. Da det blev kendt, var jeg næsten til grin i hele byen, og mælkekusken mente, at

Den gamle købmandsbutik i Hjørdemål omkring 1905, nu Asylvej 19. Købmand Carl Chr. Christensen står med hat og til højre for ham datteren Andrea og hans kone Maren - yderst til højre sikkert en tjenestepige. I døren ses Robert Nielsen, der var kommis. Jeg kan huske, at forretningen i 1935 blev flyttet til Hjørdemålvej 135, hvor Maren førte den videre sammen med sønnen Jørgen P. Christensen.

den bedste måde at bevare tænderne på var ved at tage en ordentlig pris snus morgen, middag og aften. Far åd skrå til den store guldmedalje, og han pralede helt op i sin høje alder med, at han havde alle sine tænder, så det med en tandbørste var det rene pjat. For resten var fars skråen en god indtægtskilde for mig, for jeg blev næsten altid sendt til købmanden efter en kardus skråtobak med 50 øre på lommen. Pakken kostede 48 øre, og resten fik jeg lov til at beholde. For øvrigt synes jeg, at det er en god idé, at alle i dag får lov til at gå til tandlæge. At miste en masse af sine tænder i en ung alder er ingen spøg.

To købmænd

Vi havde to købmænd i Hjardemål, Jørgen P. Christensen, der sammen med sin mor, Maren, drev forretningen, og P. Krogh Andersen, som var tilflytter. Sidstnævnte var en rigtig forretningsmand, der prøvede at gå nye veje. Han pralede af, at han havde en større omsætning end brugsforeningen i Hunstrup, og det skal nok passe, for han gjorde meget for at få fat i kunderne, og det lykkedes ham da også at få alle »klitboerne« til at handle hos sig.

Hvert år i december måned holdt han og hans kone, Mitte, aftenselskab, hvortil alle var inviteret. Når man havde nydt kaffebordets glæder, satte mandfolkene sig til spillebordene, og hen ad elleve, når bysladderer var ved at være udtømt, fik Mitte listet konerne ind i forretningen, så de kunne se, hvad købmanden havde fået på hylderne inden for de sidste dage af legetøj, bøger, porcelæn og meget andet. Selv om det var over lukketid, sagde Mitte besynderligt nok aldrig nej til en handel denne aften.

Hun pakkede de købte ting ind i det nydeligste julepapir, men også i det daglige var købmandsparret, hvis man havde glemmt indkøbskurven, fantastisk til at pakke varerne ind. De blev arrangeret på en måde, så de fyldte

mindst muligt, hvorefter der blev taget et stykke brunt papir fra en rulle, der hverken var for stort eller småt.

P. Krogh Andersen kørte sig selv hårdt. Han havde gule fingre og så sygelig ud, og det var ikke så mærkeligt, for han røg som en skorsten. De stærke cigaretter blev brækket midt over for at få mest muligt ud af nikotinen, og han hostede og inhalerede i et væk.

De to købmænd var konkurrenter, så derfor så man aldrig Maren og Jørgen til Mittes aftenselskaber. Når vi skulle handle, havde vi som regel en kurv æg med. Da vi var nærmeste nabo til Jørgen og Maren, handlede vi som regel hos dem, men det skete jo, at Andersen havde ting og sager, som vi gerne ville have fat i. Så tog vi æggekurven på armen og listede en omvej, for vi vidste, at Maren nøje overvågede, hvem der gik deres dør forbi, og det var ikke rart at have hendes øjne i nakken.

Kom man i Jørgens forretning, blev man budt velkommen af Maren, der altid havde en bekymret mine på. Følgende, som hun citeres for, karakteriserer hende meget godt: »De æ da også skamli, no slagte aal folk, å vi hå li fot en hiel masse spegpølse hjem!«

Jørgen var en dygtig købmand, der havde orden i sagerne. Han havde en fantastisk håndskrift, som han brugte meget, for i de tider var det meget almindeligt, at folk skulle have alting »skrøwn«. Jeg fandt engang under en oprydning en regning lydende på *10 tolde... kr. 0,15*. Skriften var Jørgens, og den var så formfuldendt, at man skulle tro, det var en skrivelse til en højere myndighed, han havde udfærdiget. Deres forretning var gammeldags indrettet, selv om bygningerne var opført i 1935, men inventaret var blevet flyttet fra en ejendom på Asylvej, hvor de havde haft butik indtil da.

Den fraflyttede ejendom blev overtaget af datteren Andrea og svigersønnen Søren Lyng, der drev den som landbrugsejendom i mange år. Søren var landsbyens spøgefugl, som altid

havde en eller anden lun bemærkning til alt og alle. Når der var dilettant i forsamlingshuset, var det ikke altid lige sjovt at være optrædende, for Søren gav som regel sit besyv med fra tilskuerpladsen til stor irritation for skuespillerne, men publikum morede sig herligt.

Forsamlingshuset

Forsamlingshuset var en grim rødstensbygning. Det lå med østgavlen mod vejen, der fører til Hjardemål Klit, og med langsiden parallel med Hjardemålvej. På den anden side af vejen lå P. Krogh Andersens forretning. En lærer ved navn Mads Kirk var meget fremskridtsvenlig, og han tog sammen med sognepræsten initiativ til at få huset opført, så folk havde et sted at mødes til foredrag og kulturelle aktiviteter.

I huset var der, hvad der skulle være og ikke spor mere. Det bar tydeligt præg af, at der ikke havde været mange penge mellem folk, da det blev bygget. Der var en lille garderobe på loftet til overtøjet, et minikøkken, en lille og en stor sal, og i vestenden var der hestestald, som kunne bruges til meget andet end at opstalde heste. Det var et glimrende sted at ryge de cigaretter, man på den anden side af vejen kunne købe for 4 øre stykket. Det var heldigvis ikke usundt at ryge den gang – det stod i hvert fald ikke på pakkerne – men vore forældre var nu alligevel meget på vagt, og mange gange blev man snuset godt til, når man kom hjem efter en tur i byen.

Når der foregik et eller andet i forsamlingshuset, var båsene i hestestalden fyldt op. Det var før bilernes tid, og da Hjardemål sogn var vidtstrakt, havde nogle af deltagerne i arrangementerne meget langt at køre, ofte over 1 mil. Hvis der blev forevist en film, var den store sal propfuld. En gang gjorde Persil et filmisk reklamefremstød, og da mødte næsten hele befolkningen op, også dem helt ude fra Harboslette. Jeg husker, at det var om efteråret, og

det regnede og blæste voldsomt. Alle, der havde trodset uvejret, syntes, at det havde været umagen værd at nå frem, og persilfolkene gned sig i hænderne, så det havde i alle henseender været en aften til alles tilfredshed.

I begyndelsen, da forsamlingshuset havde nyhedens interesse, opfyldte det sit formål, men det varede ikke længe, før det blev brugt til meget andet. Skulle der holdes fest, og pladsen var trang derhjemme, lejede man forsamlingshuset. Der blev holdt basarer og indre missionske møder, hvor vi arme syndere undertiden blev heglet godt igennem.

Der var baller manganen lørdag aften, og dem gik der ry af. Ungdom fra et stort område, selv fra den yderste klitrække, dukkede op, og undertiden gik det hedt til. Det var almindeligt, at nogle unge tog sig en tår over tørsten, og i en brandert kunne man jo finde på mange besynderlige ting; f.eks. skete det en gang, at præsten søndag morgen måtte gå nede fra Hjardemålvej til kirken mellem tomme ølflasker, der var smukt arrangeret på begge vejsider. Det siges, at han tog situationen med sindsro. Mandag morgen gik han til købmanden og solgte de tomme flasker, så han på den måde fik sig en lille ekstra indtægt.

Byggeri ved kirken

Som nævnt var det før bilismens tid, så nogen mente, at der burde bygges en stald ved Hjardemål kirke. Menighedsrådet forhandlede om sagen, og resultatet blev, at man satte en indsamling i gang. Desuden blev der afholdt basar i forsamlingshuset, og der var stor tilstrømning til denne, også fra nabosognene. En kammerat og jeg solgte lodsedler så langt borte som i Hamborg. Det var i krigens tid, og på dette sted logerede massevis af arbejdere, der arbejdede på fæstningsværket i Hanstholm. Vi besøgte en barak, hvor der var en hel del mennesker til stede, og vore lodsedler gik som varmt brød. En

pudsig tanke, at stalden ved Hjørdemål Kirke delvis er finansieret af penge tjent hos Den tyske Værnemagt.

Stalden blev bygget, men det blev mere end en stald. Der blev nemlig også plads til både redskabsrum og ligkapel, og det var påkrævet. Før opførelsen stod de døde til »lit de parade« i hjemmene.

Da søster Johanne døde i 1940, kom hendes bære inden begravelsen til at stå i våbenhuset, men det var vist ikke det almindelige. Vi havde en nabo, der døde vinteren 1941, og begravelsen var bestemt til fire dage efter dødsfaldet, men hans kiste kom til at stå i hjemmet i tre uger, fordi man grundet frosten ikke kunne få gravet en grav. Liget var stivfrosset, så lugtgener har der ikke været, men jeg kan huske, at jeg syntes, det var så uhyggeligt, og jeg gik i en stor bue uden om huset, når jeg gik til og fra skole.

Mads Kirk

På parkeringspladsen ved Hjørdemål Kirke er der opsat en beskeden metalplade og en uanselig sten, som de færreste måske bemærker. I stenen er indhugget følgende:

Lærer

Mads Kirk

1868-1947

Nikkoline Kirk

1869-1952

og på metalpladen står at læse:

*Mads Kirk og Line virkede her i 30 år,
fra 1905 til 1935.*

*-Ja, de var ett møy, der i Hjørdemål ku skikh,
som ett te æ dejn haj hans nies stokken ikh.*

Fra Jens Kirk: »Nae i æ Thue«.

Af gode grunde kender jeg ikke meget til lærer Kirk, da han jo holdt op som lærer det år, jeg skulle begynde min skolegang, men jeg hu-

sker fra min »bitte tid«, når jeg var med mine forældre til aftenselskaber i landsbyen, at der altid blev snakket forfærdelig højt, hvor lærer Kirk befandt sig. Han elskede at diskutere og var en del provokerende i sine udtalelser, og undertiden så Nikkoline lidt bekymret ud, hvis bølgerne gik alt for højt.

Til skolen hørte et landbrug, og det var vel-drevet, for han forstod at dyrke den sandede jord, så den gav godt udbytte. Det sagdes, at han var slem til at sende skolebørnene på markarbejde, og det fandt man sig i, for lærer Kirk var ikke rar at have til uven, og på hans tid var det usædvanligt, at eleverne forlod landbruget efter endt skolegang. Og, som man sagde, fik børnene ikke lært andet, så fik de da lært at bestille noget. Han betegnedes som en meget klog mand, hos hvem landsbyen søgte råd og vejledning i mange spørgsmål, f.eks. fik man fat i ham, før man sendte bud efter dyrlægen, og som ovennævnte digt antyder, havde han sin gang hos fattig såvel som rig.

Lærer Kirk var naturligvis kirkesanger. Man anså det for naturligt, at denne stilling hørte med til lærerembedet. Men under gudstjernerne (sagde man) havde Mads Kirk undertiden andet end andagt i tankerne. En søndag løb han flere gange fra degnestolen og ud, mens præsten prædikede. Menigheden troede, at han måske havde tynd mave, men gåden blev løst, da han efter udgangsbønnen halvhøjt hviskede til en nabomand: »Den står da endnu!« Det var stærk storm den søndag, og grunden til, at han var løbet ud, var, at han havde været nervøs for, at hans halmstak skulle vælte i den kraftige blæst.

Sandflugt

Det blæser meget i Thy, og det har det vel altid gjort, men særlig meget mærkede vi til stormvejret i min barndom. Ser man billeder fra den tid, er det første, man lægger mærke til, at der

næsten ingen træbevoksning var. Huse og gårde lå ubeskyttede mod vestenvinden, og når den rigtig tog fat, var det bedst at holde sig inden døre. Der skulle ikke megen vind til, især ikke i forårsmånederne, før sandet rejste sig i kaskader, så man knap kunne se til sine nærmeste naboer. Sandet føg ind gennem revner og sprækker, og jeg har oplevet mere end en gang, at mor skovlede driver af sand op, inden hun gik i gang med at vaske gulv.

Tit lå mønningstørv og dele af stråtaget spredt ud over et stort område, når en sådan tredages storm var ovre. Om foråret var der tradition for, at huset skulle kalkes, og var far heldig, fik han et fint resultat ud af det, men var der et modbydeligt, dybt lavtryk, der absolut skulle passere, når han havde taget det sidste strøg med kalkkosten, var ejendommen kort efter arbejdets afslutning sort som beg i stedet for hvid som sne.

Men så kom der en ny mand i vores nabo-gård (Ejler Broeng). Han kom fra en anden egn af landet, og han var meget initiativrig. Han overbeviste bønderne om, at hvis man skulle beholde sin jord hjemme, var det nødvendigt, at der blev plantet læhegn. Det skete da også, men det kostede selvfølgelig en del penge, og dem ville far ikke ofre, så et af de steder, der ikke blev plantet, var i vores skel.

I løbet af få år forandrede landskabet sig totalt. De hurtigt voksende pil brød den stride vestenvind, så stormskaderne blev minimeret, og sandflugten blev dæmpet betydeligt. Under krigen blev der bygget en barak ved siden af sognefogdens gård. Denne blev beboet af en flok københavnere, der var sendt til Hjardemål for at tilplante store dele af hedearealet neden for bakkeøen.

Nabomanden var også foregangsmand på andre felter. I løbet af få år fik han en forsømt og faldefærdig gård til at blive en af landsbyens bedste. Han sparede ikke på gødningen, og han kunne ikke bruge hvem som helst som tjeneste-

karl. Vedkommende skulle være over gennemsnittet, hvad flid og akkuratse angik, men så betalte han også den bedste løn, der den gang kunne opnås. Engang begyndte han såningen allerede i februar måned. Da rystede de andre bønder på hovedet, og Søren Lyng ytrede tørt, at det korn, der kom i jorden, da umuligt kunne bruges til andet end »målt« til høsten. Til sidst måtte man dog indrømme, at det var en dygtig mand, der var kommet til byen, og mange tog ved lære af hans dyrkningsmetoder.

Samme gård havde et markstykke lige syd for præstegården, og da gårdmanden kun fæstede sine folk efter ovennævnte dyder, var det ikke altid, at tjenerskabet brugte det sprog, de havde lært i konfirmandstuen. Hvis de helvedes krikker en tidlig morgen under pløjningen ikke ville makke ret, fik de læst og påskrevet, og det var ikke just andagtsbogens tekst, der blev anvendt. Men så havde præsten jo noget at tale om ved næste ungdomsmøde i præstegården, og han forsøgte sjældent lejligheden.

Landbruget

Landbrugsjorden i Hjardemål var inddelt mellem ejendommene i lange strimler (et levn fra gammel tid). Mellem strimlerne var der »tolde«, dvs. små jorddiger på 10-15 centimeters højde. Alle ejendommene havde jordstykker forskellige steder. Vi havde et areal i Sønderkær syd for Mærkedal, hvor vi avlede hø og gravede tørv. Vore 5 køer blev efter høhøsten sat på græs derhenne, og det var min opgave at trække dem frem og tilbage hver dag. Det var en tur på flere kilometer, men når jeg først var fremme, og det var godt vejr, havde jeg det herligt.

I kærret var der mange muligheder for at lege. Der var en stor kanal med masser af buske af hvis grene, der kunne skæres skibe. I moserne voksede massevis af tagrør, hvis blade og stængler kunne bruges til mange ting, og der var et blomsterflor, der trodser enhver beskrivelse.

I dag bølger kornet de samme steder, og det smukke blomstertæppe er der ikke mere.

Knap så morsomt var det, når der skulle graves tørv om foråret. Det var et slid, så man kan sige, at tørvene gav varme mere end en gang om året. Om vinteren skulle der høstes tagrør. Det foregik med le. Der var is på mosevandet, så det var forfærdelig koldt. Man måtte arbejde i dyngvådt tøj. Far svang leen, og jeg skulle binde rørene i neg, og det var ikke spor morsomt, for rørenes blade var skarpe som knive, og mine hænder var et blodigt kød hver aften, når vi vendte hjem, selv om jeg havde tykke vanter på under arbejdet.

Vi havde også et jordstykke nord for Hjarde-mål by, kaldet Byengen. Det var mager og udpint jord, som ikke gav særlig godt udbytte. Desuden havde vi et hedeareal i nærheden af Roergård, hvoraf en del var indhegnet. Her græssede et par kvier og islænderne, når de havde fri fra markarbejdet. Vi bjærgede lyng her i misvækstårene under krigen, og de lyngtørv, jeg brugte som julekalender, gravedes også her.

1930'erne var trange tider for landbruget. Jeg kan ikke mindes, at vi har haft mere end 5 køer. Tuberkulosen i besætningerne var den store svøbe. I de trange stalde smittede dyrene hinanden. Når de få svin, vi leverede til Kopmanns svineslagteri, var blevet undersøgt efter slagtingen, viste det sig ofte, at de var inficerede og måtte destrueres, og det er sket, at afregningen lød på mindre, end far havde givet, da han købte grisene som små.

Et år blev alt kvæg ifølge en ny lov undersøgt af dyrlægen, hvilket resulterede i, at hele vores besætning blev slået ned. Stalden blev grundigt rensset efter lovens forskrifter. Far måtte så ud og købe ny besætning, og det var ikke just præmiedyr, han kom hjem med.

Under krigen blev økonomien bedre, bl.a. fordi mange meldte sig til at arbejde for tyskerne, og prisen på landbrugsvarer steg be-

tragteligt. Allerede i 30'erne var mange landmænd tiltrukket af LS, som så med sympati på de »ordnede forhold«, der var skabt i Tyskland. Far var også ivrig LS-mand og læste med begejstring publikationerne, organisationen rundsendte.

Bønderne var fælles om landbrugsredskaber, selv ajletønden gik på omgang. Far såede kornet med hånden, og avlen blev høstet med le. Først sidst i 30'erne lånte vi maskiner til såning og høst. Der blev avlet gulerødder, kålroer, sukkerroer, rug, byg og blandsæd. Kornet blev tærsket af et omrejsende tærskværk, der blev trukket af et lokomobil. Hele menageriet, der bestod af lokomobil, tærskværk og presser, blev flyttet fra sted til sted, og der skulle store, kraftige heste til for at flytte »skrumlerne«.

På tærskedagene havde vi huset fuldt af folk, for alle hjalp hinanden. I »tærsketiden« (tit over en måned), så vi ikke far ret meget, for han skulle give sin arbejdskraft som betaling for hestetransport af »menageriet« m. m. til gård-ejerne. Vi havde tærskemaskinen ca. 2 timer, og i den tid skulle der spises hele tre gange. Det hårdeste arbejde var at bære kornet, der var meget snæver plads, når de tunge kornsække skulle op på stueloftet.

Jeg kunne se, at det var et stort øjeblik for far, når han efter endt tærskning tog tegnebogen ned fra klokken og betalte fyrbødereren, ilæggeren, pressemanden, korn- og avnebæ- ren deres timeløn. Når man var færdig med tærskningen et sted, blev der »fløjtet færdig«, dvs. der blev fløjtet tre gange meget længe. Det kunne høres langt omkring, så det varede ikke længe, inden gårdejerne dukkede op med deres kraftige heste.

Når høsten var i stak eller lade, holdtes der høstgudstjeneste med stuvende fuld kirke. Det var jo ikke en selvfølge med en god avl, for meget afhang jo af vejret. Hvis det regnede i høsten, kunne det være forfærdelig træls. Undertiden blev kornet slet ikke tørt, selv om man

væltede traverne og sprættede negene op, men man tærskede naturligvis alligevel. Og så lå det og spirede på loftet om vinteren, og man måtte i gang med en kasteskovl. Alligevel har jeg set, at en del af kornet er blevet båret ud i store, grønne kager.

Storm og tørke har jeg også oplevet. Et år under krigen kom der en kraftig storm, som rev en stor del af de modne aks af byggen. Så måtte vi på bibelsk vis ud at samle aks. Også i krigsårene oplevede vi noget, der kunne kaldes fimbulvintre med frostgrader, der rundede minus 30 grader. Vi kunne ikke se ud ad vinduerne, alting frøs, kartoflerne fik en ubehagelig sødlig smag, men far sagde, at han godt kunne lide søde kartofler. Mon ikke det var at gøre en dyd ud af nødvendighed?

Konfirmeret i krigstid

Jeg blev konfirmeret 4. oktober 1942. Det var en mørk tid med rationering, mørklægning, besættelse, skyderier og de vissengrønne lurende alle steder. Minefelter, lytteposter og bunkers omgav os til alle sider, men trods det var det alligevel en festdag, selv om jeg af de to konfirmander kom til at stå næstøverst. Marius Rasmussen holdt en utrolig pæn tale og fremhævede, at jeg havde evner til at gå den boglige vej, men så tog far til genmæle og sagde, at nu overdrev han da vist en smule. Det var noget, der gav »et lille sår« i sjælen.

De fem forbandede år var jo langt fra slut, og Hjardemål var en periode én stor byggeplads. Der blev støbt den ene store bunker efter den anden, og det krævede jo massevis af arbejdskraft. Folk af alle mulige slags kom til egnen, og der tjentes store penge, for der arbejdedes både dag og nat. De fleste gårdmænd fandt snart ud af, at det var gyldne tider og stillede gladelig heste og vogne til rådighed for værnemagten.

Jeg gik ud som daglejer efter konfirmationen, og ikke sjældent blev jeg sendt af sted for

at køre for tyskerne. En knægt som mig syntes selvfølgelig, det var spændende at komme inden for pigtrådsspærringerne og minefelterne, som omgav den store, tyske byggeplads. Mange af arbejderne var nogle rå børster, der brugte et sprog, som jeg ikke var vant til, så efterhånden blev jeg mest tilfreds med daglejerjobbet, når jeg blev sendt på markarbejde.

Men det kunne være farligt at gå på marken i de tider. Engang, jeg samlede roer ved Hunstrup dige (skellet mellem Flyskovgaards og vores jord), strøg der pludselig to engelske flyvere hen over marken. De skød som besatte. Det var toget, der lige havde forladt Hunstrup station, de var på jagt efter. Jeg så ikke noget, for jeg havde kastet mig ned på maven, men senere opdagede vi, at et projektil havde boret sig ind i diget nogle få meter fra, hvor jeg havde ligget.

Under 2. verdenskrig havde vi knastørre somre og meget strenge vintre, hvilket bevirkede, at det var småt med foder til dyrene. Der

Konfirmandholdet i Hjardemål 1942 sammen med pastor Haaning Andersen. Det er mig til venstre.

blev slået lyng og importeret halm fra Fyn, rodfrugterne frøs, og mange kreaturer tålte ikke »mosten« og blev hentet af »Den døde Slagter«. Vi frøs med anstand, men alligevel forstod vi at hygge os. Præsten (Haaning Andersen) fik oprettet en aftenskole i præstegården, hvor der samledes en masse unge mennesker til dansk og regning, der holdtes en masse møder, og folk viste, at man ikke havde glemt at synge. Der var et sammenhold, som vi desværre savner i dag.

Pastor Haaning Andersen tilhørte Indre Mission. Han kom til sognet i 1942, og han var her kun i fem år. Det var ham, der konfirmerede mig, og jeg satte stor pris på ham, men det var der en del, der ikke gjorde. Han havde sine meningers mod, og han var ikke bange for at udtale sig, hvilket bevirkede, at han lagde sig ud med en del af sine sognebørn. Det kom meget stærkt til udtryk, da en gårdmand blev begravet i 1944. Han døde ved en ulykke på en tur til Thisted, idet buggjorden sprang, og hestene løb løbsk ned ad Østerbakken. Han hørte ikke til de mest ædruelige, og folk sagde, at det var godt, at ulykken var sket på hen- i stedet for hjemturen, for så vidste man da, at han ikke havde været fuld.

Præsten lagde ikke fingrene imellem i sin begravelsestale, og man kunne ligefrem se, at det rykkede i folk. Føromtalt foregangsmand sagde harmdirrende efter begravelsen, at det hidtil havde kostet ham 200 kroner, når han gik i kirke (dvs. kirkeskatten). Fremover ville det nok komme til at koste ham 500 kr., underforstået: han ville komme der sjældnere. At præsten var formand for skolekommissionen, da lærer Rasmussen blev sendt til Viborg, hjalp jo heller ikke på populariteten.

Men krigen sluttede, og så lå verden åben – sådan da. For det varede længe, inden der blev normale tilstande i Danmark. Jeg rådførte mig med Haaning Andersen vedrørende min boglige fremtid, og han rådede mig til at søge

ind på Rønde Kursus for at tage præliminærek-samen. Han skrev følgende anbefaling:

»Henry Johansen, Hjardemål, har Undertegnede kendt fra Konfirmationsforberedelsen, to Vintre i Aftenskole og Ungdomsmøder i Præstegaarden. Det er mit Indtryk, at han har gode Evner og er flittig, idet han har udvist stor Interesse og Omhu med Tilegnelsen af sit Stof. Da han tilmed er stilfærdig og stabil af Væsen, anbefaler Undertegnede ham med Glæde som en, der er værd at hjælpe frem.

Hjardemaal Præstebolig, den 2. Februar 1946.

H. Haaning Andersen, sognepræst.«

Da far så anbefalingen, blev han meget stolt og gik til naboer og venner for at få udtalelser fra dem, for nu skulle drengen altså ind på det kursus. Han fik en del, som ikke alle var lige grammatikalsk korrekte, men de var velmente. Man har jo nok trukket lidt på smilebåndet i Rønde, når man læste, at sognefogeden i Hjardemål mente, at Henry Johansen nok kunne lære at læse!

Jeg rejste til Rønde, og alt tegnede nu rosenrødt, men sådan skulle det ikke gå. På grund af sygdom måtte jeg afbryde, og senere blev et ophold i præparandklassen på Ranum seminarium også af kortere varighed. Efter at have aftjent værnepligten i Viborg kom jeg på Elbæk lærerskole og siden Gedved seminarium, hvor jeg fik lærereksamen i 1956. Som nyansat lærer i Gettrup blev jeg kirkesanger i Helligsø, hvor jeg traf min kone, Esther Lousdal, der var organist ved kirken. Vi blev gift i 1957 og har fire døtre og syv søde børnebørn, som alle arter sig vel.

Henry Johansen

Lærer ved Gettrup skole 1956, fra 1963 som skoleleder. Gjorde senere tjeneste ved Vestervig skole indtil pensionering i 1995.